

ה מ א ס ה

לחדש בסליו תקמ"ד

א

ש י ד י מ

אגרת נמלנה מוהרצ המליץ מוהר"ר הירץ וויזל נ"י
להקנין החכם ר"ד דוד פרידלענדר יחי"י, בשלוח לו
את פקדו גן כעול.

עץ פודה תתן פקיד בעמו החיים והשלום אלה, ב"ה האלף והקנין משיב
וסוכר זה כענין חבני דוד פרידלענדר יחי"י.

סוחר אתה מוכרתי ארץ

ובסתר אהלך תדרוש חכמה;

אל מאנני בסיל תלעג

לא כמזהו להרבות אוצרות תתן

ענייה ולקח

ככלותך את מעשיך

בצל החכמה תשבון

שם תמצא מרגוע לנפשך

שם תנחת מרגוע כפך;

שם

ג (ט)

שם תביט דמות אנשי שם
להדמות אליהם ישאל לפרו:

שם מלאכת ידי חכמים,

על הקיר סביב סביב:

מרבית ספריהם אספת,

וערן לא שבעה נפשך,

ותשאל לך גם את ספרי

לשום לו מקום בין העומדים

האלה -

כבודני רעי ואכבדך,

הנה מנחתי לפניך -

את פרי הגן (נטעתי)

ונזלים מן הלבנון -

שאל רופאך ויגידו לך,

כי על משתה יין רב, טוב לשמות

מצט מים,

שתית יין מכוסות זהב,

שתה גם המים האלה מכלי הרם:

עריבאו ימי השלום,

עת הבשילו אשכולותיך ונתת לי

מחרם יין -

אכול ענבים מפרמים נטועים,

ושתה מבורות חצובים,

עד יגדלון מטעיק ,
 ועציק יתנו פרים ,
 ויאכלו רעים מגדיק ,
 ישתו דודים מעסים רמוניק .
 כי כמים שבים מים ,
 בין סלעי תחתיות ילבון יחמרו
 תרומות ,
 לא ישקוטו ערי יבקעו חלמיש צור ,
 ושרי תרומות ישפופו ודיו מעין
 ונחל ,
 בן פלגי תבונות בלב איש כמוך
 יום יום יהמו גליהם .
 על הררי רעיונות יעבורון ,
 כל חומות פסל יפילו ,
 בלחות החמדה ישברו ,
 ובריתי המצר יגדעו ,
 לא ישבותו ממרוצתם ,
 עד יפוצו מעינותיהם הנצה
 זה מנת דורש דעת ,
 וזה חלקת אוהב מחוקק !

* * *

חכמה מה עזה אהבתך
 רב כחך בלב איש איש אוכלת את .
 מים 21

מים רבים לא יכבוך ,

מרוך דברים לא תשבע , ולתבונות
לא האמרי : הון !

* * *
רעי ! כלכל את משאח :

כי את עמלק תגמול ,
ודע כי גבה מעל גבה ,

יש אחד ואין שני , אהב את אהבה
אותו תירא ומצותיו שמור ,
וישמך מכל רע , ישמור את
נפשך .

* * *

יודיעך כי ישאלוך : מי שם האותות האלה , ולמי מוחמה האהבה
הזאת ? ואמרת : לרעך כנפשו .
נפתלי הכינן וויזל -

ב

מכתבים

(*) אגרת איש נכבד אל רעהו הבחור היקר *

בפנותי לראות מה טוב לגבר על פני תבל , בשומי עין
על כל המעשים אשר נעשו תחת השמש ומה נתרון
לאדם

(*) באו לידינו איזה אגרות נחזי המליצה וזכי הרעיון על דבר חסד
הנערים וכדעיסם אחת אחת במכתבם לתועלת המשכילים
ע"ס . דברי המאקסים .

לאדם צם, וזאת כי הכל הזה, אך רעות רוח כלמו, לשוא
יבצע בעבורם, הן תמול כולדנו, היום כרכוש רכוש, ולמחר
במות ומי יודע מי ישמח בעצבוננו.

אכן אמרתי אחת היא, נחלת ה' פרי בטן, וכנים ישרים
ברכתו, הן זה שבר לדיק בארץ, כי יראה בניו לפניו
ילכו בדרך הישר, מכל מעטל דע יסורו יתייבון בדרך טוב,
לואת ישמח לבבו כל ימי חייו והיה כי יבוא יום פקודתו דור
דור וזכר שמו עליהם, ומיתת נפשו בגללם.

ועתה ריעי הלא ידעת ואם לא שמעת, כי זה שלש שנים
חנן ה' גם אותי, ויתן לי בן, הן מרחם אמו
הקדשתיו לאחר: אנה ה'! היה עם הילד הזה כי יגדל
הכער, סנכהו דעת בינה, האר בתיבתו בדרך האמת, והיה
לדיק כל הימים.

ואמנם בהבטי נחלת בני עמי, את קוצר ידיעתם בדרך
הגדול הזה הוא המנוח, בראותי נערי בני ישראל בני
חמש ושש עשרה שנה אשר לא ידעו מאוס ברע ונחמד בטוב
דעת זדק לא למדו, על ספר ה' לא קראו, ואת אשר
קראו לא הבינו, כי בטרם ידע הנער דבר מיוקודי דתו ושרשי
אמונתו יובא בית איש זר, אשר לא יבין את לשונו דברי
תהפוכות ידבר אתו והוא ילמדנו דברי חכמינו ז"ל הקדושים
בטרם ידע מי זה האיש משה? מה נעשה על ידו לעמו?
מה הורה? ומי זה נביאנו האמת והזדק? מה קרה לאבותינו?
איך נשגבו ואיך נפלו? וכ"ו, הנה! כי צר לי מאוד על הנער
הזה, אשר התפללתי עליו, ואם כן הדבר למה זה אנכי?

לזאת יצאתי היום לקראתך, ריעי! מאז ידעתך מיום
עברי עליך בעיר * * * ראיתי ארחותיך וארח
בנים אהבים אשר גדלת ונתת להם פקודיך ראיתי ואשמח,
הא! הורני גם אותי מה אעשה לחנך את בני מוסר השכל,
ותורתינו הקדושה ע"פ סדר נכון לרוות נפש הכער במי הקדמה
האמתית, אם המאז ימאז במחנתך איש, אשר יתאז נפשו
להיות אומן את הנער, שלחמו אלי, ועלי לשלם מחיר כסף
חלף עבודתו הקודש, כל אשר ישאל, אמנם שימה בפיו את
אשר ילמוד עם בלי, וכפרט בעקרי ויסקדי הדת אשר התרשלו
פז כל אומני בני עמינו, גם יחסרו ספרים מורים דרך
בזה. כי ידעתי את רב כחך בזה הענין, ואיך ידעו
תלמידך

תלמידך להשיג דבר דבר על כל שאלה אשר הערכת לפניהם
זה עלי את אשר עם לבניך ואכני אשמע , לדברך יטה
חזן עבדך * * *

ח ש ו ב ה ב ד ה ה ס מ ו ד

* * *

ש א ל ה

עוד שאלה אחת קטנה לפניכם נערים משכילים! לבאר לנו
את דברי החכם מכל אדם , (משלי יו"ח) **אבן הן**
השחר בעיני בעליו, אל כל אשר יפנה ישיביל
ועל המבאר להעתיקם ללשון אשכנז כי שגו בפירוטם
דברים * *

ג

תולדות גדולי ישראל

תולדות הכב דון יצחק אברבנאל

הרב דון יצחק בן אשר אדון יהודה אברבנאל גולד בשנת
ה' אלפים קצ"ו ליצירה בליסב"אן בירת מלכות
בארט"ונאל . אשר באו אבותו לגור שם מארץ קאסט"ליען
אשר למלכות ספ"א"ניען . ואל יתמה הקורא אם ימצא פעם
הספרינו שהוא נולד בליסב"אן , ופעם יאמר על קאסט"ליען
ארץ מולדתו , כי אין זה בעתירה . כי המעשה אשר קרה
לאבותיו

(*) זאת למודעא . הנה לפניכם בשלשה דפים הראשונים
שלש שאלות , יחדף הרביעי בתחיל לדפוס תשובות על
סדר השאלות , והכנו ימצקים מכל משביל אשר מצא
פירוש אחד מהפסקים האלה , להודיע לנו את מחשבתו
וזמרה לבחור את הטובים שבהם , כי אין בידנו
לדפוס את כלם כי דברים המה , ותקצר היריעה
מהכול .

דברי המאשים

למאמתי כד הוא, כמו שכתב הוא בעצמו בפי' למ' מלכים
 ב' ו"ל, וראוי שתדע שכבר באו עם מלך בבל על ירושלים
 מלכים ושרים מגדלי שאר הגוים והולכו מהיהודים אל ארצם
 ומכללם היה פיר"ש (Serephus) שהיה מלך ספרד, כי הנה
 אירקוליס (Herculis) הגדול שהיה מארץ יון יצא בכל
 העולם לבדוק ארצות בנבחרתו ובחכמתו כי רצה היה ונתפשט
 בארץ המערב, ואשרי שעשה נבחרת הרבה בכבוד הארצות בא
 בארצות רבות ועמו חיל גדול אל ספרד, ונתישט שמה וימלך
 בכל ארץ ספרד, וכי נכסף אל ארצו ומולדתו חלף הלך לו
 לארץ איטליא ומשם אל ארץ יון, והוא היה מהשרים אשר
 הלכו להחריב העיר הגדולה טרא"ויא (Troja) בפעם
 השלישית ובאשר נסע אירק"ולים זה מספרד נתן מלכותו לכן
 אמתו שנקרא איטליאן (Hispania) ועל שמו נקראת כל
 ארץ ספרד כלשון עם לועזי איטליאן (Spanien) ואיטליאן
 זה לא היה לו כי אם בת אחת ונשאה פיר"ש שהיה ג"כ
 מזרי יון והוא היה בחרך בית ראשון והביא משם בני יהודה
 ומצנימן ומשמעון ומחלבים וזכרנים אשר היה בירושלים עם
 דב שבאו עמו ברצונם ויביאם בדרך הים בארצות למלכות
 ספרד ויושיבם בשני מחוזות, האחד הוא המחוז הנקרא גם
 היום אנדלוזיה (Andalusia) בעיר אחת שהיתה בימים
 ההם עיר ואם בישראל שרתי במדינות ויקראו אותה היהודים
 לווי"נה (Lucena) להיותה כלו אשר בארץ ישראל מוכנת
 לכבושה והמחוז השני היה בארץ טוליט"לה (Toledo, Soleda)
 וידמה שהיהודים קראו שם העיר טוליט"לה על שם הטלול
 שעשו בכאם מירושלים שמה - כי שמה היה נוקדס אל
 הגזרים פיריוואיל (Privaal) לא טולט"ולא שקראו כן
 היהודים הבאים אליה, וכן אחשוב שקראו עיר אחרת סמוכה
 לטוליט"לה מאקי"דא (Maqueda) על שם העיר מקדה
 שהיה בארץ ישראל, ולעיר אחרת סמוכה לטוליט"לה קראו
 איסקלונה (Uscelona) על שם אשקלון שהיתה קרובה לארץ
 ישראל, אולי היו הערים ההם בדמות דומים אל הערים
 אשר היו בארץ ישראל וקרובים אליה, ולכן קראום בשם,
 ואין ספק שג"כ קראו בימים ההם שאר הערים הסמוכות
 לטוליטולה כערי ישראל ובאורך הזמן נאבדו ונתחלפו השמות,
 ושלשה הנה אשר נשארו בשמותם עד היום הנה הם ערות
 זכוראה על השאר - וישנו היהודים במלכות ספרד משם ועד
 עתה ונתפשטו בכל הערים אלה מפני ואלה מפני - ולא שנו
 אל ירושלים בזמן בית שני כי אמרו שלא היתה אותה הפקידה
 באולה שלמה, ולא נמצא שמה ארון ברית ה' ולא מלה הנבואה
 בביהם

רבות למטה
 לדרבן ער

למלך לו
 (אבן דר)
 ה' יצחק
 בסיוע

למלך לו

בולד שנת
 ת' מלכות
 אחס"ל יצחק
 יצחק כנס
 קאסט"ל יצחק
 אשר קר
 למלכות

הראשונה
 תשובות על
 אשר מלך
 ת' מחסות
 ארץ בית
 ר' בדיעה

המלכות

ביניהם וטאר הדברים הקדושים לא היה בקרב ישראל, ושלכן
לא ישנו כי אם בשוכה" את שיבת ציון ושבו כנים לגבולם
מאשר ומוכס ומאיי הים כמו שכתוב כל הספור בספר דברי
הימים אשר למלכות ספרד. ואין ספק שגם כן באו מיהודים
ההם מחורבן בית ראשון לצרפת ולאינגלט"רה (England)
ולארץ אשכנז ולארץ המלכות מבני אדם ועליהם אמר הכביא
(עובי א"ב) ובלות החל הזה אשר כנענים עד צרפת ובלת
ירושלים אשר בספרד, כי כבר היו שמה היהודים מחורבן
הראשון כמו שזכור, כי עם היות שנבא זה על אדם לא להיות
אדם ראש הלוחמים והממריצים, כי אם לפי שגלה מבני אדם
עם הכשדיים על ירושלים לשחתה, וכמו שזכר (ש"ס י"א) ביום
עמדן מנגד ביום שבות זרים חילו, וכברים באו שעריו ועל
ירושלים ידו גורל גם אתה באחד מהם וכו' ע"ש *) וא"כ גור
אבותיו

*) אמר הכותב, בספרי קורות העתים לא נמצא דבר מזה,
לא נזכר שם אישפ"אן, וגם נמצא טעם אחר למה
נקרא שם הארץ הזאת שפא"ניען. והוא על שם
השפן (das Kaninchen) כי היה הארץ הזה מלא
שפנים, וגם נקרא מקדם איבער"יא (Iberia) על
שם הנהר הגדול איבער"רום (Iberus) אשר יקראו
אותו היום עברא (Ebro), וכן נקרא בספרי
הקדמונים העספ"ע"יא (Hesperia) והיא מלה יונית
תורה קצה הארץ לצד מערב, כי לא ידעו היוונים
והרומיים שיש עוד מדינה לצד הזה. אומנם דע כי
ידו כותבי ספרי הדורות את מסרן ידיעתם ממדינת
שפא"ניען טרם באו אומות אחרות לגור שם, ואם
אינור היוצא בעצמו שקרא בן בדברי הימים אשר למלכי
ספרד כנים דבריו דברי פי צדיק, ואין ספק שהוא
מורע דוד, וכן העיד הכומר טאמאס בויכחו עם
המלך אליפו"נום אשר הביאו ר"ם שלמה בן מורגא
בס" שצט יהודא וכן כתב ר"מגשה בן ישראל בספרי
קאנזילי"אטאר. וגם החכם מאיו"ם העתיק את
הדברים האלה מספר המזכר *) ובוודאי היה להרב
הכ"ל מכתב שלשלת יחוסו וכאשר מננו כאבדו את כל
אשר לו כאשר תראה עוד להלן.

*) Vita Don Isacii Abrabanielis, Auctore Jo. Henr
Maio Fil. Gr. et OO. LL. Professi. in Acad.
Giesl. Francofurti ad Moenum 1702.

אבותיו תחלה
פורטוגאל, לכן
ארץ מורגא.

בהיותו בן

עליו, אך נאבד
הב"ל מ"ל :
אדמתי העיר
מלכות ספרד
אלה הדברים
ואתנה אותה
יושבי על מדין
אותו דבר, איש
לי רנני נחלי, לך
דכתיב אל לך
נצורה לי ציד
יהיו תמים,
להביא לאדם
מורגא ולבנה
גדולתו, יען
ישנים וגם
אחרים, שבע
קצו עליה
בלחם הגלגל
את כל קנין
קאסטיל"א
שמו תמו
סביבותי לך
את ידידותי
ואל ידי לא

לרוב

שם

לשמו עד

אדרי

הרד"א

מלכות

אבותיו תחלה בארץ קאסט"ליען ולסוף באו, לוסכאנה בארץ פורטוגאל, לכן יאמר פעם על קאסטיליען ופעם על פורטוגאל ארץ מולדתו -

בהיותו בן עשרים שנה שלם בתורה ובחכמה חזר את מירושו על ספר אלה הדברים ופרסמו דברים לשפט עליו, אך נאבד ממנו כתיבת ידו כמו שתראה בהקדמתו לספר ה"ל וז"ל : זה לי עשרים שנה דימי בחרותי בהיותי על אדמתי העיר לוסבול"נה עיר ואם במלכות פורטוגאל אשר בקצה מלכות ספרד, מלאני לבי לשאול שאלה גדולה, כוללת ספר אלה הדברים משנה התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, ואתנה אותה לפני כל יודעי דת ודין, וכן גדולי חכמי הארץ יושבי על מדין, והולכי בתיבות הטובות, וראשי הישיבות וישיבו אותי דבר, איש כאשר עס לבבו, ובעטיו וניבו, וכי לא מתקן לי רגבי כחלי נהרי דרכיהם, דרכם ומחשבותיהם, חס לפני בקרבי! דברתי אל לבי, שא כא כלך חותמך, ופתיך שבך ומשענתך, נודה לי יד בהתר השאלה הזאת, ועשה לי מטעמים, יחדד יהיו תמים, בפירוט הספר הזה בי עת לעשות ליי" ותשובה להביא לאיש האלהים, רבן של נביאים, בהרחבת ביאור משנה תורתו ולהגלות לכל עדתו עמיקתו וסתרתו, ואתיקת תפארת גדולתו, יען וביען קצר מוצע פרישתו מהשתרע בדברי המפרשים ישנים וגם חדשים. ובאשר התעסקתי במלאכת יי" ואת ימים אחדים, שבעתי גדודים, כי מלאני האיתנים, ותולדות הימים, קצץ עלי רגז הזמן, ורשתו אשר בזמן, וישיבות הזמן משמים בלחם הגלגל ורגזו עלי התגלגל, לקחת את נפשי ומס ויקח את כל קניני עד תמים, ואמלטה רק אני בורח מכל מלכות קאסטילי"א דרב מקומה, כי יגורתי מפני האף והחמה, וזוה ספו תמון מן בלהות כל ספרי, כי אחי ועמי וכל שכני סביבותי צרי, גם הם עלו ובאו בכוית ובכית מדרשי, ויקחו את ידידות נפשי וגם מה שעשיתי בספר הזה נשבר או נשכה, ואל ידי לא בא, ולא ראיתיו עד הנה, עכ"ל.

לרוב חכמתו אהב אותו המלך אליפונז"ס הקמשי וישימהו שר במלכותו ויהי האיש הולך וגדול דורש טוב לעמו עד מות המלך המסיד הזה -

אחרי מות המלך אליפונזוס קם תחתיו בנו יהאניס השני, ויגרש את כל הארים אשר עמדו תחת אביו. ועל הרד"א שמו עליבות דברים לאמור : את נפשו למסור את מלכות פורטוגאל ביד מלך קאסטיליען, וישלח המלך אליו יי"ו

ל, ומלך
ס לבנות
ספר דברי
מיוהיומים
(מגן)
מור הנביא
פית ונלע
ס מחרת
אלא לבית
בני אדום
(א) ביום
עיריו ועל
א"ל"ס גר
אבותיו

בר מזה
חר למה
על שם
ה מלך
(ס) על
יקראת
בספרי
יונית
היונים
דע כי
מדינית
ואם
למלכי
שהוא
יו עס
ויורגא
בספרי
את
להרב
כל

*)

וינו אותו לבא חיש לליסבאן הבירה, ועל דרך שחש את אשר
חשב עליו המלך רעה ויבדח מפניו ללכת קאסטיליה • וירדנו
אחריו במצות המלך לתפשו קיים או להביאו מת, זהו נמלט
מפניהם ויבוא ארצה קאסטיליען • ויהי כאשר שבו הרדפים
אל המלך, וינו המלך לשלול את כל אשר לו, ויהי ביתו
ומקבתו ורכושו לבו • ופירושו לספר אלה הדברים היה תוך
השלל •

בשנת רמ"ד והוא היה בן ארבעים ושבעה שנה ישב שלי
בארץ קאסט"ל יליען תחת ממשלת המלך פערדינאנט
והמלכה איזאב"עלא, ויכתוב את פירושו על ספרי נביאים
ראשונים • וילמוד חכמה עם אנשי צדקתו ושמו הולך על כל
הארץ • ויטב בעיני המלך והמלכה וישימוהו שר בארצו,
וישם שם בתקפו שמונה שנים, עד כי יצאה חמת המלך על
עם ב"י, לגרש את כל היהודים מנכר ועד זקן מכל מושבות
קאסט"ל יליען, וגם הוא וזביתו בתוך הגולה • כי כבד לב
המלך לשמוע אל תחנונו ולהטות אזן להפלתו, וילך אל ארץ
נעם פאליס בשנת רכ"ב והוא בן חמש וחמשים שנה •

חתימה ברף הסמוך.

ד

תולדות הזמן.

הדברים האלה נכתבים נוסף חכם מורי וזמנה באגרת
כתובים אל רעהו •

אברהם ידיד לבי! ורחים מנוודעי שאלוני זה כמה פעמים,
על דבר בית המנוח החדש אשר הקימו היהודים
בברלין לדעת מה טובו? — כבר כתבתי זה ימים לא כבר
בתלך הראשון מספרי הדפס בשנה הזה שנתידם בית חנוך
לנערים בזה • ומדאגה מודבר, אולי לא באו דברי אלה לידך
אשכ שנית לחזור על הדברים שכתבתי עם ואלה הם •

מרדך

מרדך
כד
טום החלו
שנים הקימו
ידע בו איש
אשה החכם
על נשקר יב

מאו
הגלה
בין
בין אדוני
מקום לחסות
בעיני מושלי
את מחסרו
על לב איש
בעבודו
תורת החד

במוצי
ה
בישראל
עשו מקדש
לכנים

אם
דון
היה אומן
והנער
קראתי
שאלו

ר'
כשערי
להנני
מאות
ויתר
מדת

מדרך

מיסדי בתי חנוך ומדרש ביטונו הנזכרים להרבות בדברים ולפרסם את מעשיהם בגליונות ובספרים טרם החלו לעשות דבר ; לא כן עשו היהודים האלה , זה איזה שנים הקימו בית חנוך לנערי עמם ללמדם חכמה ומוסר מבלי ידע בו איש זר עד אשר גדלו והגליחו ועשו פרי - ככה לעשה החכם , במסותרים יפעול טוב , ובמחשכים ישים אור , עד כשחר יבקע אורו וגפץ על פני כל הארץ -

מאז הגלה העם הזה מארצו אשר אהב ה' למושב לו כתפוז בין האומות, אלה נפוצה יסכנו ואלה בגבה , כמשל כעבד ביד אדוני הארץ ויהי למס עובד , כפרה מניקה אשר יתן לה בעליה מקום לחסות ומרעה , למען הניק חלבה ; כן היה העם הזה בעיני מושלי הארץ , ככל הכסף ישכון איש איש ישלם שבעתים את מחסו, ולאשר אין לו יכחד קימו . אמנם לא עלה על לב איש לאמור : הן העם הזה אדם הוא כאחד ממנו, איכבה געבור בו , כמוהו כמונו לאכול את טוב הארץ כנרא , וזאת תורת האדם !

מגזע העם הנדכה יהוה ילאו אנשים יקרים המזהירים כזה השמש על הארץ , משרים אהבו ויסכימו יחד להקים בית בישראל , לחנוך נעריהם , בו יטיבו למד את הנערים מאשר עשו מקדם , למען גדל אנשים טובים , ומכמים מאלה אשר היו לפניו .

אם נתור אחרי מקור הדבר הגדול הזה , כמאמנו בלכ חכם דורנו, סוקר "אטעם עתנו ר" משה בן מנחם . הוא היה אומן את יצחק בן החלפן ר" דניאל אשר עשר שנה והנער הזה נהיה תחת ידיו איש נזמה ופועל טוב . ואנכי קראתי דברי שר קרוב למלכות , אשר כתב עליו לאמור : שהוא אחד מהראשונים ליקירי רוח ומכובדי אנשי בבלין .

ר" יצחק בן דניאל הלוי , ובעל אחותו ר" דוד פרידלענדר אשר שמו נודע לתפארת בשערי החכמה , היו מיסדי הדבר הגדול הזה , ושניהם קבלו עליהם להכניח את החנוך הזה . ור" דניאל אבי המוסדים נדב חמש מאות טאלר בכסף מלא , מלבד אשר נדבנו משפחת אפרים ויתר בתי אבות היהודים אשר בבבלין , לתת מדי חדש בחדשו צדקת לבס לתמוך את החנוך הזה -

שני

שני המנהיגים האלה עם שלשה המנהיגים אשר תחתם
יבאו לראות תמיד בעת הלמוד וישימו עין פקוחה על
תורת הנערים ועל הנהגתם בדרך דרך, בלי שזר, ובלי פניה,
כל מונחם אהבת האדם ואהבת מלכם, לשום בארץ אנשים
יקרים ושלמים לטובתם ולטובת המדינה, אשרי מלכם!

מספר הנערים הלומדים כעת בבית חינוך הזה שבעים
ושלשה, מוריהם קצתם עבדים שלמים בחכמתם
וקצתם בוגרים - וזה דבר הלמוד - לשון עבר, לשון אשכנז
ולשון צרפת ע"פ חכמת הדקדוק, חכמת התשבורת וההגדרה,
ידיעת העלגראפיע וההיסטוריה וחכמת הטבע. *

ח ה י מ ה ב ר ה ה ס מ ד

ה

(*) אחד המעתיק - נעלם מעיני החכם הממנהל אגרת הזה,
עלם בוכת האנשים היקרים ראשי החינוך, אשר
הוציאו מלכם בדרך הדפוס זה שנה העברה, ולהיותם
דברים הנוגעים בעדת ישראל לבדה לעתיקים הנה,
בקצור דברים יראה הקורא ותגל כבודו וז"ל -

בורה לאל חסדו על הטוב אשר נמלנו לראות ברכה
במעשה ידנו בחינוך הנערים אשר הקמנו ר"ח
חייר שגת יתקמ"ח כי עתה ידע כל איש את התועלת
הנחול אשר בעשה בזה - הנערים שבעים ושלושה במספר,
בלש תפשי עט יודעים לכתוב דהדור הכתב וכנועם
המלויס בדקדוק הלשון בעלגראפיע ובמלאכת הציור
וכו" - גם נשאנו על שכמנו הטרח לתור אחרי דרך
סדר הלמוד בנקל ובטעם אשר רוח התלמידים נוחה
הימנו, ומלאנו תחבולה להרכבות קנאה בין הנערים
ולרבות כנפסם עוון וחמדה לדברי החכמה - ובכל זה
עזרנו ה" להוציא את כל מין הכח אל הפועל כאשר
עם לבנו -

ועד הנה לא היה בידינו לקבל עלינו עול כל
מחנך בתלמוד תורה ויראת שמים
ומדות

בשורת ספרים חדשים

שלוח אליו מעור גערן במדינת קריואן *

ח ה י מ ה

אליכם אישים אקרא! שמעו כי עס נבידים אדער, ויהי התורה תומכי המכמה ומכבדי הלשון: ואם תורוני כי יהי דבר השוה לכל נפש, הן להזכיר המכמים אשר שכתו מרוב טרדותיהם, הן ללמד את בני יהודה קסת הלשון והמליצה כתובה על קפר הישר, ויהיו בנינו

ומדות • כי הנחנו את החלק הגדול העיקרי הזה לאלות הנערים ולקרוביהם, והיה אך לבדנו להדריך את הנערים בשעות הפנויות מן לימוד התורה, בידיעות הנזכרות, לזה חפשי חס, ולאשר תשיג ידו לשלמו במעוט ההוצאות • ואם אמנס קבלנו עלינו להשיג על הנהגת הנערים, איך זה כי אם כל עת שהם בחדר המנוח לנערים, אך אחרי זאת משם, ההשגחה מוטלת על אבותיהם וקרוביהם •

אמנס כפי השמיע ימצאו בקהלנו איזה אנשים מיקירי רוח המתנדבים בעס לתמוך את הכית הזה באדני כסף ולתת סך מסויים למען הרחיב את תועלת המנוח הזה על כל גדותיו, לכן הננו מודיעים שם כן רצון האנשים האלה ואם מצא חן בעיני דרך הלמוד כאשר רביה עד עתה, אזי את נסענו לקבל גם עלינו את לימוד התורה ויראת שמים ומדות והנהגת דרך ארץ ע"פ כלו • ומוכנים אנחנו ללמד את הנערים הלכות ש"ס או ספר רב, אלפס, פוסקים כמו הרמב"ם וארבע שלחן ערוך, על מדר נכון וראוי הנמצא בידינו

בטיבו כנטיעים מגדלים כנעוריהם, כאשר ימצאו 'בו תעט
 צרי לשמירת בריאות, ומעט דבש ללקיחת תענוג: יען אשר
 היה עם לבי לאסוף בו חידות מחדדות השכל; אגרות אגרות
 חכמה; קניות אשר יקנאו אותם תופשי הלשון; מליצות
 מולשות במוסר; ושירים אשר יאזושו ואשר הוטרדו על
 הרביעית ועל השמונית: הנה אכתוב לך שלשים אשר כתב
 הרא"ש ז"ל בחמודים למראה ומתוקים לכל חיד אשר אוכל
 החכמה ינותק לו, וימצא לו נחת גם במלאכת מחשבת אשר
 לא נמצאו בלשונינו מאז היותינו לגוי, אשר חלק יי"ה אותם
 לכל העמים אשר תחת השמים באיבר"ופה וקורא להם שם
 אופרי ואורטריי והנם בכתיבם על דבר אמת מעשה התורה
 הקדושה, וענות דרך דברי מוסר השכל בלשון צח ובשירים
 ערבים לאוזן שומעת ולכל בשרם מרפא.

אמרתי אני אל לבי אגלה נא את אונך קורא נעים, כי
 אם לא תחתום שמך הטוב תחת הדף הלז בעת
 קוראי לך, אם תבקשני אחר הזמן הזה לא אמצא לך; יען
 כי לא אדפיס כי אם הסך הכתוב לחיים בספר התענוג:
 כי למה אוכל בשדי בשני ליגע לריק ולבהלה, וחלף שבר
 עבודתי להועילך, צרה ויגון אמצא!

בא עתה ברוך יי"ה למה תעמוד? ואנכי פניתי הבית
 להדפיס, ומקום לגומלים לי טוב להזכיר שמם נעים
 לטובה ולזכרה בין מחזיקי בדק התורה החכמה והלשון:
 והיה זה שלום אש"ור כי נבוא בארצינו וכי נדרוך בארמנותינו -
 ולשוננו אתנו את פני האדון אשר אנו מבקשים, במייכון
 ובמיוכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרנו
 אמן כן יאמר האל.

אלהיו במהר"י יצחק מורפורנו -

הרל"ט מאהפת החומים על זה, מקהו חצי ר"ט פרייטש לכלל חלק.

משפט

בידינו בכתב ובהסכמת הרב הגאון הגדול אב"ד
 דקהלתנו. ויתר חלקי היום ילמדו מקרא נביאים
 וכתובים כראוי, בהסכמת הרב הגאון הנל.

כפי רב
 בדיהנטיט
 בשם ספר
 ולשפט את
 חזקי טעמים
 יודע ביהודה
 יוסף בה"א
 מניסיהם ל
 ובגלילה ובק
 והכל נעשה
 משפטי המס
 "שתי יי"
 "לי לקטית
 "הג"ה ות
 "התוכתי
 "באזה מק
 "וכי" יי
 תורה והוג
 ברות הימ
 כי זה דבר
 פניו יענה
 השיעם
 המדינת
 מולדתו
 שירה פשו
 מהלל ריע
 מוססו מק
 עמו.

משפט על ספר חדש

ספר ברכת יוסף תבואתה לראש יוסף וכו' מהרה
המדקדק ר" שמואל דובנא נדפס
בדיהרנפורט שנת טוב עשו ביישראל לולי כוונתו מחברו
בשם ספר לא היה להחמקם במכתבו כי איך מתכליתנו לבשר
ולשפוט את ילדי יוסף אשר יבואו כארבה לרוב • אך
מקני טעמים נודיע את מהות הספר הזה ואיכותו א" למען
יודע ביהודה סבתו, וזה נדבית לב המופלגים הקצונים מוהר"ר
יוסף ב"ה אליהו וכן אחיו מ" ארי" לייב ב"ה אשר הזילו וזה
מכיסיהם לכתוב כ"ד ספרי הקודש על קלף בדיו ובשרטוט
ובגלילה ובקדוש שמות הקדושים ובדקדוק שאר משפטי הכתיבה
והכל נעשה בהשגחת המדקדק ה"ל אשר חקר בעיון היטב על
משפטי המסורה, וז"ל בס"ל ה"ל " וברוב שקידתי ויחס ולילה
"תיתי יינס נחלבם ומזיתי דבשם, והעוללות אשר השאירו
"לי לקטתי כחפץ לבי ולא הנחתי אף מבורה אחת הנריכה
"הג"ה ותקון אשר לא תקנתיס כראוי בעז"ה, ולפעמים
"התוכחתו גם עם קצת מהמחברים ההם, והראיתי כי טעו
"באיה מקומות בכונת המסורה, והגיהו אותה שלא כראוי
"וכו' " יעייין גם הקורא וימצא להג הרבה • אשרי אהבי
תורה והוגיה! ואשרי מחזיקי לומדיה וסופריה! — ואולי
ברכות הימים ישמחו אנשי הפילולא"ג'יע בגליון זה, לא יאמינו
כי זה דבר חדש הנעשה בימינו אך יאמרו יאן נשן הוא, והכרת
פניו יענה זו ויעמוד לימין נדקתס, ואז לחס שערים • —

הטעם השני להראות לכל קורא משכיל אמתת דברי החכם
באמרו: **המדות ישחנו לפי טבעי**
המדינות ונימוסיהן, כי מאז שב האיש אל ארצו ואל
מולדתו, נדמה כי רוח אחרת נדבר בו — ובסוף ספרו חזר
שירה פשוטה מו"א תנועות מו"א בתים וכל מוי שקרא השירה
מהלל ריע מהמלחן ר" הירץ ווולף יח" ועוד שירים רבים אשר
נדפסו מקדם, יראה ויבין כי גם בנגנו רוח אחר היתה
עמו •

ולדוגמא

ולכן 'קראוים אתם כל אנשי אמת וגדידי לב!
להודיע את מחשבותיכם ולתת את נדבתכם
ליד הגזברים ר" בונס ב"ר דניאל ו"ר יאקב בן ר'
אייזק דעסויא, ועלינו הדבר לפעול טוב כאשר
תחפצו •

ולדוגמא נאמר פה איזה חרזים משיר הזה יראה הקורא
ויכיר את חלקי המסכת וחלקי זולתו.

א

שמוחת עולם אש רח חבל האויר
גם יום גם ליל אורך לא הסתיי
בדרך גם שמש ירח קדרו
כי פעם יסתרו פעם יראו
זה ביום אף זה בלילה נחבאו
כי כן הושם חקם מעת נוצרו

ב

לבוה הוויך לנצח כך רבנו
גם מכל הון ורכוש אותך חשקו
ולעממם גם אח פנים הצהיבי
וחציו לפתוח כל מכמניך
והגלי להם אוצרות משמוניך
אם כל סודותיך להם חקייבי

ג

מחזיקי למדריך ברכוש יבזורו
עם רוב עשרם איש אח אחיו יעזורו
להת אל כל שואל להם ומים
וספרים לכתוב כסף לא יהשכרו
ולהשאל אותם חסדם לא יעזובו
אל אין כבוד לו יהיוקו ידים

וכי

וכי

